

Represje i działania sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Więzienie Karno-Śledcze w Białymstoku*. Cytat za: *Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956. Teka edukacyjna IPN. Karty*, Lublin 2015, nr 63.

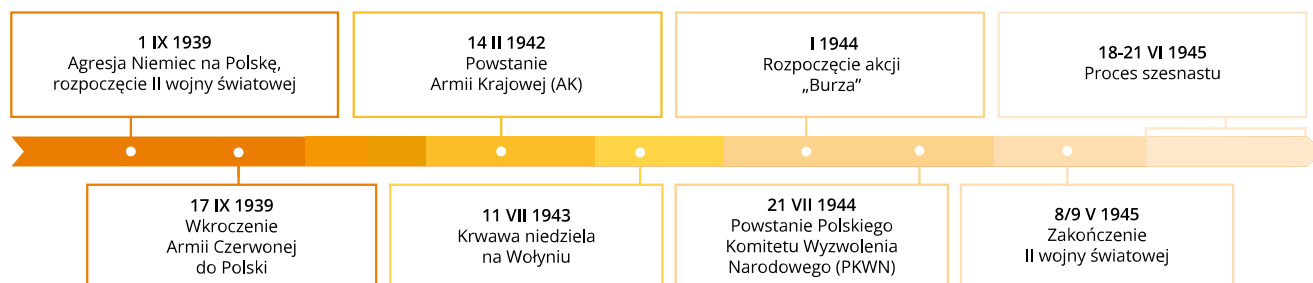
- Źródło: *Kwatera „Ł” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach*. Cytat za: *Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956. Teka edukacyjna IPN. Karty*, Lublin 2015, nr 69.
- Źródło: wikipedia.org.
- Źródło: Maria Bogucka, *Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy*, Warszawa 1981, s. 161.
- Źródło: *Wiek V–XV w źródłach*, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1999, s. 192.
- Źródło: Adolf Pawiński, *Sejmiki ziemskie: początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374-1505*, Warszawa 1895.

Represje i działania sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji

Na zdjęciu, wykonanym przez UB, Jan Rodowicz ps. Anoda (1923–1949) – harcerz, uczestnik akcji pod Arsenalem, w powstaniu warszawskim dowódca plutonu „Rudy” w batalionie harcerskim „Zośka”. W chwili aresztowania w Wigilię 24 grudnia 1948 r. był studentem drugiego roku architektury na Politechnice Warszawskiej. 7 stycznia 1949 r. zmarł lub został zamordowany w trakcie przesłuchania przez UB.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Według Instytutu Pamięci Narodowej (IPN) w latach 1944–1954 represje ze strony sowieckiego, a potem i polskiego komunistycznego aparatu bezpieczeństwa spowodowały śmierć ok. 50 tys. ludzi. Z powodów politycznych skazano blisko 250 tys. osób, a ponad milion przeszło przez obozy, areszty i więzienia. Dzięki polityce terroru i bezwzględnej rozprawy z przedstawicielami podziemia niepodległościowego oraz opozycji udało się Rosjanom umieścić w Warszawie posłuszny im rząd.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Opiszysz, jak postępowały władze sowieckie z oddziałami Armii Krajowej na tzw. Kresach Wschodnich.

- Scharakteryzujesz skalę i metody represji stosowane przez komunistów wobec przedstawicieli Polskiego Państwa Podziemnego.
- Wyjaśnisz, kto i jak fałszował wyniki referendum ludowego w 1946 r. i wyborów do parlamentu w 1947 roku.

Przeczytaj

Z okupacji pod okupację

Do końca 1944 r. ziemie znajdujące się przed II wojną światową w granicach Rzeczypospolitej nadal były pod okupacją niemiecką, ale wkrótce miało się to zmienić. W lipcu 1943 r. Armia Czerwona przejęła inicjatywę na froncie wschodnim i rozpoczęła kontrofensywę. Wbrew nadziejom większości społeczeństwa Polska została uwolniona od Niemców nie przez Armię Krajową (AK) i wojsko polskie powracające z Zachodu, ale przez wojska sowieckie. Wkraczający w 1944 r. na ziemie polskie Rosjanie przynieśli ze sobą zmianę ustroju politycznego kraju i nowy kształt granic. Rządzić w Polsce mieli ludzie wskazani przez Józefa Stalina, a wschodnią granicę państwa przesunięto o 300 km na zachód.

Na wschód od linii Curzona

Armia Czerwona wkroczyła na terytorium przedwojennej Polski w nocy z 3 na 4 stycznia 1944 r. na Wołyniu. Jako gospodarze terenu powitali ją lokalni komendanci AK, które oddziały – w ramach akcji „Burza” – przejęły władzę tuż po wycofaniu się Niemców. W Przebrażu, Różyszczu, Łozowie i Antonówce reakcją Rosjan było jednak rozbrajanie oddziałów AK, zatrzymywanie oficerów oraz wcielanie żołnierzy do armii Berlinga. Tych, którzy odmawiali, aresztowano i zsyłano do obozów pracy przymusowej w głąb Rosji i na Syberię, m.in. w okolicy Norylska, Archangielska czy Workuty. Główną polską siłą na Wołyniu była blisko siedmiotysięczna 27 Dywizja Piechoty AK, koncentrująca się między Kowlem a Włodzimierzem Wołyńskim. W marcu 1944 r., współdziałając z Rosjanami, wzięła ona udział w uwalnianiu Kowla od Niemców.

Początkowo frontowi dowódcy sowieccy respektowali fakt, że tamtejsza AK podlega rządowi w Londynie. Zawarto nawet potwierdzające to porozumienie na piśmie. Do drugiej połowy lipca 1944 r. dywizja, prowadząc ciężkie walki z Niemcami, przy współdziałaniu z Rosjanami przesuwiała się wraz z frontem na zachód. 20 lipca wyzwoliła Kock i Lubartów. Pięć dni później oficerów dywizji zaproszono na naradę sztabową z dowództwem sowieckim w Skrobowie pod Lubartowem, gdzie ich aresztowano. W tym czasie wojska NKWD otoczyły oddziały polskie, które rozbrojono. Część żołnierzy wcielono do oddziałów gen. Berlinga, część aresztowano i uwięziono w tzw. obozach filtracyjnych NKWD, a następnie poddawano ich śledztwu. Jego celem było wykrycie osób zaangażowanych w działalność antykomunistyczną.

Cmentarz żołnierzy AK w Surkontach (obecnie na Białorusi) poległych w bitwie z NKWD 19 sierpnia 1944 roku. Ponieważ ówczesny proboszcz obawiał się represji, ciała akowców pochowano w prowizorycznej mogile, ale miejscowa ludność dbała o nią i nie pozwoliła zlikwidować, gdy ziemie przejął kołchoz. Prawdziwy cmentarz powstał na początku lat 90. XX wieku. Jak myślisz, dlaczego doszło do tego dopiero wówczas?

Źródło: Robert Wielgórski, licencja: CC BY 3.0.

Część oddziałów AK uniknęła rozbrojenia przez Rosjan. Tak było m.in. z mniej więcej tysiąc osobowym zgrupowaniem mjr. [Macieja Kalenkiewicza](#), które po [operacji „Ostra Brama”](#) schroniło się w Puszczy Rudnickiej na Wileńszczyźnie. Jego dowódca rozformował oddział i nakazał podkomendnym ponowne zakonspirowanie się. Sam został w puszczy z kilkudziesięcioosobową grupą, którą wkrótce wytropiło i zaatakowało NKWD. Podobnie dramatyczny przebieg miały wydarzenia we Lwowie. Między 22 a 27 lipca 1944 r. siły AK i wojska sowieckie odbijały wspólnie miasto z rąk niemieckich. Następnie zaproszonych na naradę polskich dowódców aresztowało NKWD, a żołnierzy wcielono do armii Berlinga. Do więzień i obozów trafiło ponad 2 tys. akowców. Część z nich nigdy nie wróciła do ojczyzny.

Polska konspiracja na tzw. Kresach Wschodnich przestała ostatecznie istnieć w konsekwencji przymusowych przesiedleń ludności w latach 1944 - 1946. Z terenów włączonych do sowieckiej Litwy wysiedlono do Polski ponad 148 tys. Polaków, z sowieckiej Białorusi – ponad 226 tys. i ponad 780 tys. z sowieckiej Ukrainy.

Na zachód od linii Curzona

Po utworzeniu [PKWN](#) i zajęciu Lublina w lipcu 1944 r. Rosjanie zaczęli tworzyć w Polsce podległą im tajną policję. Trzy miesiące wcześniej, w kwietniu 1944 r., grupa ok. 20 polskich komunistów rozpoczęła kurs w szkole NKWD w Kujbyszewie nad Wołgą. W lipcu powierzono im utworzenie Resortu Bezpieczeństwa Publicznego (RBP) jako jednego z ministerstw kontrolowanych przez PKWN. Pod koniec 1944 r. organ ten przyjął nazwę

Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP). W terenie podlegały mu wojewódzkie i powiatowe urzędy bezpieczeństwa (UB). Do końca 1945 r. do pracy w tajnej policji na usługach Sowietów zgłosiło się prawie 25 tys. Polaków. Jedynym zadaniem tej służby było zwalczanie przeciwników Związku Sowieckiego oraz partii komunistycznej. MBP dysponowało własnym wojskiem – blisko 30-tysięcznym Korpusem Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW). Siły te przez kilka powojennych lat zwalczały polską partyzantkę niepodległościową i oddziały [Ukraińskiej Powstańczej Armii](#) (UPA) działające w południowo-wschodniej części kraju. Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego stopniowo przejmowało zadania od sowieckiej tajnej policji NKWD, która zaraz po wyparciu Niemców przystępowała do aresztowań wśród członków polskich organizacji niepodległościowych. Aresztowań dokonywano na podstawie list, które w poprzednich latach sporządzali polscy komuniści.

Niezwykle istotne z punktu widzenia umacniania się komunistów na ziemiach polskich było wyeliminowanie z życia politycznego przedstawicieli oficjalnego rządu polskiego na uchodźstwie. 27 marca 1945 r. w Pruszkowie członkowie NKWD aresztowali 16 przywódców Polskiego Państwa Podziemnego, m.in. [Jana Stanisława Jankowskiego](#), Delegata Rządu na Kraj w randze wicepremiera, oraz gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka”, dowódcę AK. Wśród zatrzymanych byli też członkowie [Rady Jedności Narodowej](#) (RJN), czyli podziemnego parlamentu: przywódcy Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS), Stronnictwa Narodowego (SN), Stronnictwa Ludowego (SL), Stronnictwa Pracy (SP) i Zjednoczenia Demokratycznego (ZD). Od początku marca Sowieci prowadzili z nimi rozmowy, twierdząc, że powołany na miejsce PKWN [Rząd Tymczasowy](#) nie ma poparcia w społeczeństwie i dlatego Związkowi Sowieckiemu zależy na porozumieniu z przedstawicielami oficjalnych władz polskich. Wszystkich aresztowanych porwano do Moskwy, oskarżono o rzekomą działalność [terrorystyczno-dywersyjną](#) i szpiegowską oddziałów AK na tyłach Armii Czerwonej oraz współpracę z Niemcami, a następnie w czerwcu 1945 r. aż 12 z nich skazano w trwającym tylko trzy dni pokazowym procesie na więzienie. Sowieccy oskarżyciele wykorzystali w nim spreparowane dowody oraz wymuszone zeznania uwięzionych wcześniej i brutalnie przesłuchiowanych oficerów i żołnierzy Armii Krajowej oraz organizacji [„NIE”](#).

Gen. Leopold Okulicki – ostatni dowódca AK, Komendant Sił Zbrojnych w Kraju, a także komendant główny organizacji „NIE”. Zdjęcie wykonano w areszcie w Moskwie. Polscy przywódcy podziemni byli najpierw przez trzy miesiące intensywnie przesłuchiwanymi przez NKWD. Okulicki w trakcie przesłuchań prowadził głodówkę w proteście przeciwko nielegalnemu zatrzymaniu i stosowanym przez Sowietów metodom wymuszania zeznań. Został skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Zmarł (lub został zamordowany) w moskiewskim więzieniu w grudniu 1946 roku.

Wyjaśnij, dlaczego władzom sowieckim zależało na zdyskredytowaniu generała?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jedną z większych akcji zorganizowanych przez oddziały Armii Czerwonej, NKWD oraz [Ludowego Wojska Polskiego](#) (LWP) i [Urzędu Bezpieczeństwa](#) (UB) była tzw. obława augustowska w lipcu 1945 roku. Ze względu na skalę i charakter bywa ona również nazywana Małym Katyniem. Jej celem było rozbicie i likwidacja polskiego podziemia antykomunistycznego w rejonie Suwałk i Augustowa. Przez kilka dni oddziały sowieckie otaczały tamtejsze wsie, dokonując aresztowań mieszkańców podejrzanych o utrzymywanie kontaktów z partyzantką antykomunistyczną. Łącznie ponad 7 tys. osób zostało zatrzymanych, a blisko 600 z nich rozstrzelanych i pochowanych w nieznanym miejscu. Przykładem zastraszania i karania ludności udzielającej pomocy żołnierzom AK była również pacyfikacja wsi Wąwolnica niedaleko Puław, do której doszło w maju 1946 roku. Tak o tych wydarzeniach donosili posłowie [Krajowej Rady Narodowej](#):

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNNwDIWZW>

Interpelacja posłów niekomunistycznych Krajowej Rady Narodowej dotycząca wypadków, do których doszło 2 maja 1946 r. w osadzie Wąwolnica w powiecie puławskim (fragmenty)

[2 maja 1946 r. ok. godziny 13 do Wąwolnicy] przybyli funkcjonariusze PUBP

[Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego] z Puław w liczbie 25 osób.

Ludność, widząc tak liczny uzbrojony oddział, zaczęła uciekać w stronę tak zwanego Zarzecza. Na terenie Zarzecza funkcjonariusze UB wbiegli na podwórze gospodarstwa Łuszczynskiego Wiesława. Domownicy zostali spędzeni do mieszkania z zakazem opuszczania go. Zamknięci słyszeli strzelaninę, wybuchy granatów. Po chwili wyskoczyli przez okno z płonącego domu. Mieszkańcy okoliczni spieszący do pożaru nie zostali dopuszczeni do akcji ratowniczej [...]. Po pewnym czasie cały oddział wycofał się z miasteczka bez żadnych przeszkód ze strony mieszkańców tej wsi. Około godziny 15-tej tego samego dnia do Wąwolnicy przybyli ponownie funkcjonariusze UB i rozbiegłszy się po miasteczku, palili zabudowania bądź to przy pomocy granatów, albo też wprost używając do podpalenia zapalek.

Pastwą płomieni padło 101 domów mieszkalnych, 196 stodół, 121 obór, 120 chlewów i innych budynków [...]. Ponadto spaleni uległy 2 osoby, a szereg innych odniosło cięższe lub lżejsze oparzenia, jedna osoba zmarła wskutek udaru serca, a jedna wskutek wstrząsu nerwowego dostała pomieszenia zmysłów.

Źródło: Krystyna Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Poznań 1990, s. 233.

Opisz działania podjęte przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa we wsi Wąwolnica. Dlaczego represje bezpieki dotykały wiejską ludność cywilną?

Warszawa, marzec 1948 r., proces tzw. grupy Witolda. Na ławie oskarżonych Witold Pilecki (pierwszy z lewej) i jego współpracownicy. Obok: Maria Szelańska (walczyła w szeregach AK w powstaniu warszawskim, służyła w wywiadzie 2 Korpusu gen. Andersa, w organizacji Pileckiego była analitykiem wywiadu; skazana na karę śmierci, którą zamieniono później na dożywocie), Tadeusz Płużański (żołnierz AK, były więzień obozu koncentracyjnego Stutthof; skazany na karę śmierci, którą zamieniono na dożywocie), Maksymilian Kaucki (skazany na 12 lat więzienia) i pierwszy z prawej – Makary Sieradzki (nauczyciel, oficer AK, w organizacji Pileckiego analizował programy

W okresie od sierpnia 1944 do wiosny 1947 r. r. w Polsce działało ok. 30 obozów i więzień NKWD dla Polaków (liczba ta się zmieniała, ponieważ niektóre placówki likwidowano, a zakładano nowe). Po 1947 r. NKWD kontrolę nad nimi przekazało Urzędowi Bezpieczeństwa. Na przełomie lat 1945 i 1946 przetrzymywano w nich blisko 50 tys. ludzi, większość stanowili żołnierze AK, [Batalionów Chłopskich](#) i [Narodowych Sił Zbrojnych](#).

Historycy oceniają, że do 1948 r. za działalność polityczną aresztowano ok. 150 tys. osób, z czego ponad 100 tys. w latach 1946–1946. W czerwcu 1946 r. władze komunistyczne wprowadziły tzw. mały kodeks karny (obowiązywał do końca 1969 r.), który przewidywał karę śmierci za 13 rodzajów przestępstw, m.in. za udział w organizacji lub grupie o charakterze

edukacyjne dla młodzieży; skazany na dożywocie).
Drugi rząd, od lewej: Ryszard Jaronczyk-Krzywicki (oficer AK, były adiutant trzech kolejnych komendantów głównych AK; skazany na 10 lat więzienia), Witold Różycki (skazany na 15 lat więzienia) i Jerzy Nowakowski (5 lat więzienia).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

zbrojnym, posiadanie broni i amunicji, **sabotaż** gospodarczy albo „sprzedajność obcym”. Na podstawie artykułu 22 tego kodeksu można było na kilka lat trafić do więzienia za „rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji”, czyli np. za opowiadanie dowcipów o tematyce

politycznej lub głoszenie faktów niewygodnych dla komunistów. W oparciu o zapisane w tym kodeksie prawo w 1948 r. skazano na śmierć m.in. rotmistrza **Witolda Pileckiego**. Tragiczne, ale i znamienne dla tamtych czasów jest to, kim byli **oskarżyciel** (prokurator) i **sędziowie** Pileckiego. Dla wielu Polaków bowiem zniewolona przez komunistów Polska, choć nie była wymarzoną Niepodległą, była jedyną Polską, jaka wówczas była możliwa.

Urząd Bezpieczeństwa i sowieckie **MGB** przeciw polskiej opozycji politycznej

21 czerwca 1945 r. w Moskwie zawarto porozumienie między komunistami a **Stanisławem Mikołajczykiem** reprezentującym Stronnictwo Ludowe. Przedstawiciele SL uzyskali prawo do obsadzenia jednej trzeciej stanowisk w rządzie w Warszawie. Mikołajczyk został wicepremierem i ministrem rolnictwa. Przystępując do rozmów, opierał się na **ustaleniach jałtańskich** i zapewnieniach brytyjskiego premiera Winstona Churchilla, że Stalin zgodził się na przeprowadzenie w Polsce wolnych wyborów.

Na początku lipca 1945 r. na kongresie w Warszawie reaktywowano przedwojenne Stronnictwo Ludowe. Na jego czele stanął **Wincenty Witos**, a Mikołajczyk został pierwszym wiceprezesem. Partia musiała jednak przyjąć inną nazwę, ponieważ jako Stronnictwo Ludowe zarejestrowała się wcześniej grupa działaczy współpracujących z komunistami. Do dotychczasowej nazwy dodano więc przymiotnik „polskie”. Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) było faktycznie jedyną partią opozycyjną wobec **Polskiej Partii Robotniczej**, na której zarejestrowanie zgodzili się komuniści. Pozostałe cztery partie: Polska Partia Socjalistyczna (PPS), Stronnictwo Demokratyczne (SD), Stronnictwo Ludowe (SL) i Stronnictwo Pracy (SP) były bowiem kontrolowane przez oddelegowanych do nich komunistów lub agentów Urzędu Bezpieczeństwa. Funkcją tych ugrupowań było dezorientowanie społeczeństwa i odciąganie uwagi od PSL. Najliczniejszemu przed wojną Stronnictwu Narodowemu (SN) nie pozwolono na wznowienie działalności. Zakazano tego również niezależnym od komunistów socjalistom i chadekom. Działaczy tych partii aresztowano i zaproponowano im w zamian za uwolnienie, aby wstąpili do któregoś z ugrupowań satelickich wobec PPR.

Poza odrzuceniem zasady **pluralizmu politycznego** komuniści wprowadzili **cenzurę**. Zgodę na wydawanie gazet i obsadzanie stanowisk redaktorskich wydawano po zasięgnięciu opinii UB, a teksty artykułów, książek, spektakli teatralnych itp. przed opublikowaniem zatwierdzali urzędnicy rządowi. Radio upaństwowiono i obsadzono działaczami PPR. PSL,

mimo że formalnie współrządziło krajem, w praktyce na wszystkich szczeblach administracji rządowej było traktowane wrogo. Ministrom z PSL odebrano zarządzanie kluczowymi departamentami, a związanych z partią urzędników wojewódzkich, powiatowych i gminnych zastraszali funkcjonariusze UB, którzy dokonywali zatrzymań i rewizji pod pretekstem ich współpracy ze zbrojnym podziemiem. Dochodziło też do pobić i zabójstw działaczy PSL. Ich sprawcy często celowo nie ukrywali związków z władzą, aby jeszcze bardziej sterroryzować społeczeństwo. Początkowo zarówno komuniści, jak i PSL zakładali, że wybory parlamentarne odbędą się w 1946 roku. Jednak szybko stało się jasne, że powrót Stanisława Mikołajczyka z emigracji natchnął dużą część społeczeństwa nadzieją na odsunięcie komunistów od władzy, i to mimo obecności w Polsce kilkuset tysięcy żołnierzy Armii Czerwonej.

Obawiając się wyników wyborów, PPR i jej satelici (SL, SD, PPS i SP) postanowili odsunąć je w czasie. Za pretekst posłużył pomysł wcześniejszego [referendum](#), w którym społeczeństwo miało odpowiedzieć na trzy pytania: czy jest za likwidacją senatu jako drugiej izby parlamentu, czy jest za reformą rolną i czy popiera przyłączenie do Polski ziem odebranych Niemcom. Odpowiedź na wszystkie trzy pytania (słynne „3 × tak”) miała być wyrazem poparcia dla sprawującej władzę PPR. W zamyśle władzy referendum miało być też poligonem, na którym zostanie sprawdzona lojalność aparatu państwa wobec PPR, a więc tak naprawdę jego zdolność do fałszowania wyników na korzyść rządzących. Członkom PSL nie zostawiono wyboru: aby się odróżnić, wezwali oni Polaków do wyboru odpowiedzi „nie” na pierwsze pytanie, tj. w sprawie senatu, mimo że wcześniej był to jeden z postulatów programowych tej partii. O pomoc w fałszowaniu wyników referendum PPR poprosiła rosyjskie służby specjalne. Przybyłą z Moskwy ekipą kierował płk NKWD Aron Pałkin.

Płk Aron Pałkin z sowieckiego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (poprzedniczki KGB). To on w roku 1946 i 1947 kierował w Polsce akcją fałszowania wyników referendum i wyborów do parlamentu, za co wraz z kierowanym zespołem został odznaczony sowieckim Orderem Czerwonego Sztandaru.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Mimo że przedstawicielom PSL uniemożliwiono zasiadanie w większości komisji liczących głosy, cenzura zatrzymywała druki i ulotki propagandowe PSL oraz kontrolowała artykuły w prasie, a bojówki komunistyczne przerywały wiece ludowców i organizowały napady na działaczy partii, wyniki referendum przeprowadzonego 30 czerwca 1946 r. były dla komunistów druzgocące. Tyle że społeczeństwo polskie poznało je dopiero 47 lat później,

w 1993 r., dzięki historykom analizującym tzw. [archiwum Bieruta](#). Tymczasem 12 lipca 1946 r. opublikowano wyniki, które były efektem przeróbek przeprowadzonych w protokołach komisji referendalnych. Dokonywała ich mieszana polsko-sowiecka ekipa funkcjonariuszy UB i [MGB](#). „Tak” na pierwsze pytanie rzekomo odpowiedziało 68 proc. głosujących (faktycznie było to tylko 24 proc.), na drugie – 77,1 proc. (faktycznie 42 proc.) i aż 91,4 proc. na trzecie (faktycznie 66,9 proc.).

Konieczność fałszowania w masowej skali protokołów komisji liczących głosy uświadomiła komunistom, że muszą zwrócić większą uwagę na to, kto w nich zasiada. Dlatego też przed zaplanowanymi na 19 stycznia 1947 r. wyborami parlamentarnymi agenci UB zdominowali skład ponad 47 proc. komisji obwodowych, a ponad 3,5 tys. komisji (z ok. 5,5 tys. wszystkich) tworzyli wyłącznie członkowie PPR. Zaledwie w ok. 1,3 tys. komisji zasiadał co najmniej jeden mąż zaufania PSL. Rozpoczęta w listopadzie 1946 r. kampania wyborcza miała niezwykle brutalny charakter. Bojówki UB zamordowały 118 działaczy PSL, aresztowano 162 kandydatów na posłów i 1962 aktywistów terenowych partii. W ponad jednej piątej okręgów unieważniono listy wyborcze PSL. Jednocześnie UB i milicja aresztowały ponad 50 tys. osób pod pretekstem walki z antykomunistycznym podziemiem.

Wyniki wyborów fałszowano na kilku poziomach: oddane karty z głosami były darte i zastępowane nowymi (odpowiednio wypełnionymi), a gdy to nie było możliwe – zabierano i niszczone całe urny z głosami, przerabiano również listy obwodowych i okręgowych komisji. I tym razem operacją fałszerstw kierował płk Aron Pałkin. Z tych powodów trudno dziś dokładnie określić, jaki był prawdziwy wynik tych wyborów. Stanisław Mikołajczyk szacował, że jego partia zdobyła 60–70 proc. głosów. Historycy uważają, że taka ocena odpowiadała realnemu układowi preferencji wyborczych Polaków. Jednak rozwinięty komunistyczny aparat przemocy i terroru przyniósł oczekiwane efekty – oficjalnie zwyciężył Blok Demokratyczny, czyli koalicja PPR oraz kilku podporządkowanych jej partii satelickich, a w Polsce rozpoczęło się wprowadzanie ustroju na wzór sowiecki.

Słownik

akcja „Burza”

szeroko zakrojone działania dywersyjne i sabotażowe podjęte przez AK na tyłach cofającej się armii niemieckiej w latach 1944 -1945 w celu przejęcia kontroli nad danym obszarem przed wkroczeniem Armii Czerwonej; rozkaz rozpoczęcia akcji wydał w listopadzie 1943 r. Komendant Główny AK gen. Tadeusz Bór-Komorowski. W efekcie komendant okręgu miał występować wobec oddziałów Armii Czerwonej jako przedstawiciel legalnych władz polskich – rządu RP na uchodźstwie

archiwum Bieruta

Bolesław Bierut (1892 -1956) – działacz komunistyczny i prezydent PRL w latach 1947 -1952, a potem przywódca Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i premier

w latach 1952 -1954. Wśród pozostawionych przez niego dokumentów w Archiwum Akt Nowych w 1993 r. odnaleziono dane z prawdziwymi wynikami referendum z 1946 r.; przygotowali je dla Bieruta funkcjonariusze UB

armia Berlinga

Polskie Siły Zbrojne w ZSRS w latach 1942 -1944, związek operacyjny sformowany przez Zygmunta Berlinga za porozumieniem Związku Patriotów Polskich i rządu sowieckiego, kierowany przez polskich komunistów, powstał po ewakuowaniu się na Bliski Wschód armii Andersa; Berling podporządkował się komunistom, którzy powierzyli mu budowę armii polskiej pod kierownictwem Sowietów

Bataliony Chłopskie (BCh)

w czasie II wojny światowej konspiracyjna formacja zbrojna Stronnictwa Ludowego, której głównym zadaniem była ochrona mieszkańców wsi; na przełomie 1941 i 1942 r. zaczęły powstawać Oddziały Specjalne BCh, które były wykorzystywane do zadań bojowo-dywersyjnych, a na przełomie 1942 i 1943 r.. oddziały partyzanckie; w maju 1943 r. rozpoczął się proces wcielania oddziałów BCh do Armii Krajowej, ale do końca wojny nie został zakończony

cenzura

(z łac. *censura* – sąd, krytyka) kontrola, zazwyczaj państwowa, nad wszelkimi publikacjami (prasa, widowiska teatralne, audycje radiowe itd.); urzędowa ocena ich pod względem politycznym i moralnym

dywersja

(z łac. *diversio* – przewrót) działania prowadzone na zapleczu i tyłach wojsk nieprzyjaciela, których celem jest obniżenie wartości bojowej jego wojsk oraz utrudnienie prowadzenia działań na froncie

kołchoz

(skrót od ros. *kollektywnoje choziajstwo* – gospodarstwo kolektywne; *kollektywnyj* – zespołowy, od *kollektiw* – zespół, z łac. *collectivus* – zbiorowy) rodzaj przedsiębiorstwa rolniczego powstałego w wyniku połączenia ziemi chłopów, oznaczające wspólną pracę i podział uzyskanych w ten sposób zysków; charakterystyczny dla ZSRS

konferencja jałtańska

druga konferencja Wielkiej Trójki: premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla, prezydenta Stanów Zjednoczonych Franklina D. Roosevelta oraz dyktatora ZSRS Józefa Stalina, która odbyła się w dniach 4 - 11 lutego 1945 r. r. w Jałcie na Krymie. Przywódcy mocarstw ostatecznie zaakceptowali linię Curzona jako powojenną granicę Polski z ZSRS; ustalono, że Polska uzyska „poważny przyrost terytorialny na zachodzie i północy”, uznano także, że działający w kraju, a podporządkowany komunistom Rząd Tymczasowy zostanie poszerzony o „demokratycznych polityków z kraju i emigracji” i przekształcony w Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Zadaniem rządu miało być zorganizowanie

wolnych i demokratycznych wyborów w Polsce. Wielka Brytania i Stany Zjednoczone zgodziły się, że NKWD ma prawo podejmować działania zapewniające bezpieczeństwo Armii Czerwonej działającej w Polsce przeciw Niemcom; Rosjanie zinterpretowali tę zgodę jako pozwolenie na represjonowanie żołnierzy AK

Krajowa Rada Narodowa

ciało polityczne utworzone podczas II wojny światowej przez Polską Partię Robotniczą (PPR) o charakterze samozwańczego parlamentu polskiego

linia Curzona

proponowana linia rozgraniczenia wojsk polskich i bolszewickich zaproponowana w lipcu 1920 r. przez brytyjskiego ministra spraw zagranicznych George'a Curzona; linia przebiegała od Grodna przez Jałówkę, Niemirów, Brześć, Dorohusk, na wschód od Hrubieszowa, dalej na Kryłów, skąd na zachód od Rawy Ruskiej i na wschód od Przemyśla aż do Karpat; po II wojnie światowej stanowi wschodnią granicę Polski

Ludowe Wojsko Polskie (LWP)

nieoficjalna nazwa Wojska Polskiego od 1944 r., stosowana w celach propagandowych; były to polskie siły zbrojne walczące przeciwko Niemcom u boku sowieckiej Armii Czerwonej, znajdowały się pod kontrolą rządzącej partii komunistycznej. W 1944 r. z sił armii Berlinga utworzono 1 Armię Wojska Polskiego również dowodzoną przez Berlinga; 2 Armia Wojska Polskiego została utworzona w sierpniu 1944 r. pod dowództwem gen. Karola Świerczewskiego; w 1945 r. ponad połowę korpusu oficerskiego armii stanowili Rosjanie; u schyłku II wojny światowej w maju 1945 r. Ludowe Wojsko Polskie liczyło 370 tys. żołnierzy

MGB

(ros. *Ministerstwo gosudarstwiennoj bezopasnosti* – Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego) ministerstwo ZSRS utworzone w 1946 r., następca NKWD i poprzednik KGB

Narodowe Siły Zbrojne (NSZ)

konspiracyjna organizacja wojskowa podległa Stronnictwu Narodowemu, utworzona 20 września 1942 r. z połączenia Związku Jaszczurczego i części Narodowej Organizacji Wojskowej, przeciwnej scaleniu z Armią Krajową; jej celem była walka o niepodległość Polski i odbudowa państwa z granicą wschodnią z 1939 r.; NSZ zachowały lojalność wobec władz RP na wychodźstwie; prowadziły działania wymierzone w wojska niemieckie oraz zwalczały działające na ziemiach polskich organizacje prokomunistyczne

„NIE” („Niepodległość”)

polska konspiracyjna organizacja wojskowa tworzona od wiosny 1944 r., której zadaniem miało być kontynuowanie walki o niepodległość Polski na ziemiach polskich zajmowanych przez Armię Czerwoną oraz po przejęciu władzy przez komunistów; miała przejąć zasoby i środki po rozwiązanej Armii Krajowej

NKWD

(ros. *Narodnyj komissariat wnutriennich dzieł* – Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych) ministerstwo wchodzące w skład rządu ZSRS – Rady Komisarzy Ludowych, istniejący pod tą nazwą w latach 1917 - 1946 r.; organ odpowiedzialny za represje (w tym wielkie czystki); w 1946 r. NKWD zostało przemianowane w MSW ZSRS (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ZSRS); w 1954 r. powstało KGB (ros. *Komitiet gosudarstwiennoj biezopasnosti pri Sowietie Ministrow SSSR* – Komitet Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRS)

obóz filtracyjny

oficjalna nazwa aresztów polowych organizowanych przez służby specjalne ZSRS i współczesnej Rosji; zatrzymuje się tam osoby „do wyjaśnienia”, a o umieszczeniu w obozie filtracyjnym decyduje lokalny dowódca służb specjalnych, nie zaś prokurator lub sąd, i to odróżnia umieszczenie w obozie filtracyjnym od tzw. tymczasowego aresztowania

oddziały Berlinga

potoczna nazwa jednostek, które powstały w ZSRS na polecenie Stalina, dowodził nimi Zygmunt Berling, przedwojenny oficer polski, który pozostał w Rosji po ewakuowaniu się na Bliski Wschód armii Andersa; Berling podporządkował się komunistom, którzy powierzyli mu budowę komunistycznej armii polskiej

operacja „Ostra Brama”

militarna operacja opracowana przez wileński okręg AK i rozpoczęta 7 lipca 1944 r. przez oddziały AK w ramach akcji „Burza”; miała na celu samodzielne zdobycie i wyzwolenie przez Polaków Wilna spod okupacji niemieckiej, a następnie wystąpienie wobec Armii Czerwonej w roli gospodarza tych terenów. Ostatecznie miasto zdobyły oddziały sowieckie we współdziałaniu z AK, a po wyzwoleniu część polskich oficerów oraz delegat rządu na okręg wileński zostali aresztowani przez Sowieców

pluralizm polityczny

(z łac. *pluralis* – mnogi) doktryna polityczna głosząca potrzebę stworzenia warunków ustrojowych do swobodnego ujawniania różnorodnych opinii dotyczących życia zbiorowego oraz tworzenia partii, stowarzyszeń itd.

Polska Partia Robotnicza (PPR)

polska partia komunistyczna działająca od stycznia 1942 do grudnia 1948 r., założona w Warszawie przez przybyłych ze Związku Sowieckiego (zrzuconych na terytorium okupowanej Polski) komunistów; pierwszym liderem partii był Marcei Nowotko. Od lipca 1944 r. przedstawiciele PPR odgrywali istotną rolę w Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego, czyli zależnym od ZSRS tymczasowym organie władzy wykonawczej w Polsce, działającym do końca 1944 r. na obszarze zajmowanym przez

Armię Czerwoną po okupacji niemieckiej. W 1948 r. PPR weszła w skład Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN)

samozwańczy, tymczasowy organ władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej Polskiej, działający od 21 lipca do 31 grudnia 1944 r. na obszarze zajmowanym przez Armię Czerwoną po okupacji niemieckiej – między przesuwającą się linią frontu sowiecko-niemieckiego a linią Curzona; PKWN został powołany w Moskwie, był zdominowany przez polskich komunistów i funkcjonował pod polityczną kontrolą Józefa Stalina

Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL)

okres w dziejach państwa polskiego umownie trwający od 1945 do 1989 r., kiedy przewodnią rolę odgrywała partia komunistyczna, a kraj znajdował się w strefie wpływów Związku Sowieckiego (oficjalnie pod tą nazwą od 1952 r., a wcześniej jako Rzeczpospolita Polska)

Rada Jedności Narodowej (RJN)

działająca od stycznia 1944 do lipca 1945 r. reprezentacja polityczna Polskiego Państwa Podziemnego, pełniąca na okupowanych ziemiach polskich funkcję konspiracyjnego parlamentu; była odpowiedzią na powołaną przez komunistów Krajową Radę Narodową; rozwiązała się po utworzeniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej

referendum

(łac. dosł. to, z czym się należy odwołać (do narodu), od *referre* – odnosić, informować) głosowanie ludowe, najważniejsza forma demokracji bezpośredniej, w której pełnoprawni obywatele wypowiadają się w formie głosowania powszechnego w sprawach o kluczowym znaczeniu dla społeczeństwa

Rząd Tymczasowy Rzeczypospolitej Polskiej

rząd powołany z inicjatywy Józefa Stalina 31 grudnia 1944 r. w miejsce PKWN; zmiana miała istotne znaczenie z punktu widzenia umacniania się władzy komunistycznej w Polsce; polscy komuniści działający pod patronatem ZSRS oficjalnie powołali swój rząd – konkurencyjny wobec rządu RP na uchodźstwie powszechnie uznawanego na forum międzynarodowym

sabotaż

(z franc. *sabotage* od *saboter* – stukać (sabotami), sabotować, partaczyć, od *sabot* – chodak) forma ruchu oporu polegająca na przeszkadzaniu w realizacji określonych działań militarnych, gospodarczych, politycznych i społecznych

terroryzm

(z łac. *terror* – strach, groza) wszystkie działania przestępcze skierowane przeciwko państwu, których celem jest wytworzenie stanu terroru w umysłach ludzi, grup osób

lub społeczeństwa

Ukraińska Powstańcza Armia (UPA)

formacja zbrojna utworzona przez frakcję banderowską Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów, aktywna głównie na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej; za datę powstania UPA uważa się 14 października 1942 r. (nazwa ta została przyjęta przez jednostki ukraińskich nacjonalistów dopiero w 1943 r.). Celem UPA było utworzenie jedn narodowego niepodległego państwa ukraińskiego; walczyła przeciwko okupacyjnym władzom niemieckim, partyzantom polskim, sowieckim i Armii Czerwonej. Mimo potyczek z Niemcami UPA zawierała lokalne porozumienia z Niemcami w celu zwalczania partyzantki sowieckiej. Współodpowiedzialna wraz z OUN-B za zorganizowanie i przeprowadzenie rzezi wołyńskiej i czystki etnicznej w Małopolsce Wschodniej; na terenie ZSRS walczyła z władzą komunistyczną. Jej ostatnie oddziały przestały istnieć w ZSRS w 1956 r.

Urząd Bezpieczeństwa (UB)

powszechnie używane określenie organów bezpieczeństwa państwa funkcjonujących w Polsce w okresie stalinizmu (1944 r.)

Słowa kluczowe

ZSRS, NKWD, UB, Armia Krajowa, przesiedlenia, referendum ludowe, Polska po II wojnie światowej, komunizm w Polsce, opozycja antykomunistyczna, podziemie niepodległościowe

Bibliografia

T. Żenczykowski, *Polska Lubelska 1944*, Paryż 1987.

G. Motyka, *Na białych Polaków obława. Wojska NKWD w walce z polskim podziemiem 1944–1953*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2014.

R. Wnuk, *Antysowieckie podziemie estońskie, łotewskie, litewskie, ukraińskie, białoruskie i polskie. Zarys dziejów i próba porównania*, w: *Wojna po wojnie: Antysowieckie podziemie w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1953*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Gdańsk–Warszawa 2012.

M. Łatyński, *Nie paść na kolana. Szkice o opozycji lat czterdziestych*, Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Ossolineum, Wrocław 2002.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDEcaqqA>

Film nawiązujący do represji i działań sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji, część pierwsza.

Polecenie 2

Wyjaśnij pojęcie akcji „Burza”. Wymień powody, dla których ją zorganizowano.

Polecenie 3

Opisz, na czym polegało zaostrenie przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego represji wobec Armii Krajowej i innych komórek podziemia niepodległościowego.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z drugą częścią wykładu i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1AaUJrHp>

Film nawiązujący do represji i działań sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji, część druga.

Polecenie 2

Opisz największe akcje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wymierzone w polskie podziemie niepodległościowe.

Polecenie 3

Podaj w odpowiedniej kolejności poszczególne etapy walki sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa z polskim podziemiem niepodległościowym i opozycją.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z danymi w tabeli, a następnie wykonaj polecenia.

Oddziały	Liczebność oddziałów				
		I-XII 1945	I 1946 – IV 1947	IV 1947 – XII 1950	I 1951 – XII 1956
AK-DSZ-WiN	2376–2620	6622–8726	1645–2163	173–351	56–108
NSZ, NZW	156–184	2717–3638	1353–1852	484–657	68–123
KWP	–	495–648	1057–1378	72–97	9
ROAK	–	175–269	262–352	–	–
WSGO „Warta”	–	273–283	97–110	–	–
VI Brygady Wileńskiej AK	–	–	61–109	71–119	5–10

Poakowskie	–	1201–1661	1020–1292	78–119	5–15
Organizacji lokalnych	–	120–130	22–38	54–69	31–48
O nieustalonej proveniencji lub nieafiliowane i inne	–	1421–1833	1092–1381	244–398	65–82
Razem	2532–2804	13024–17188	6609–8675	1176–1810	239–395

Liczebność oddziałów podziemia niepodległościowego w Polsce w latach 1944–1956, na podstawie: Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956, red. R. Whuk, S. Poleszak, A. Jaczyńska, M. Śląddecka, Warszawa–Lublin 2007, s. LX.

Połącz skrótownice z odpowiadającymi im nazwami organizacji wojskowych.

AK

Armia Krajowa

WiN

Ruch Oporu Armii Krajowej

NZW

Narodowe Siły Zbrojne

KWP

Wolność i Niezawisłość

WSGO „Warta”

Konspiracyjne Wojsko Polskie

NSZ

Narodowe Zjednoczenie Wojskowe

ROAK

Wielkopolska Samodzielna Grupa
Ochotnicza „Warta”

DSZ

Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj

Wyjaśnij, z czego wynikał początkowo rosnący, a następnie malejący trend w odniesieniu do liczebności oddziałów partyzanckich w Polsce ukazany w tabeli.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i fragmentami opracowań, a następnie wykonaj polecenia.

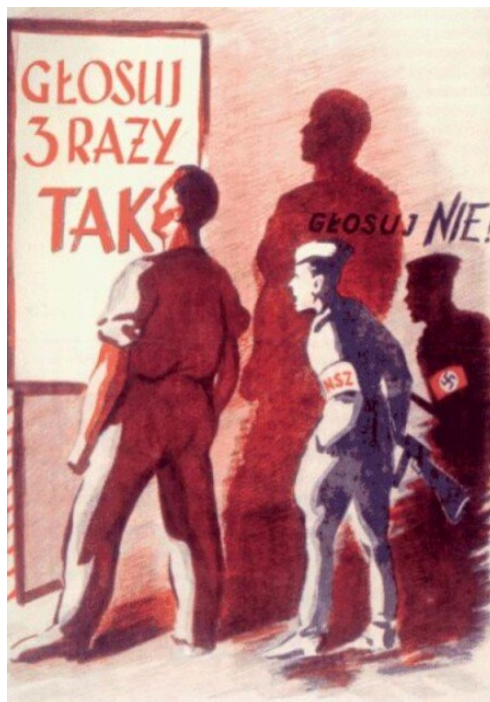
Źródło A

Włodzimierz Zakrzewski, plakat *Olbrzym i zapłuty karzeł reakcji*, rok 1945.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Źródło B

Plakat z 1946 r., z okresu poprzedzającego referendum ludowe.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Źródło C

Franciszek Niepokólczycki podczas krakowskiego procesu przywódców II Zarządu Głównego WiN, 11 sierpnia – 10 września 1947 roku. Zdjęcie ukazało się na łamach „Robotnika”.

Źródło: domena publiczna.

Fragment A

“Więzienie Karno-Śledcze w Białymstoku

Do końca stycznia 1945 r. za pośrednictwem placówki do sowieckich łagrów deportowano ok. 5 tys. ludzi, w większości podejrzewanych o udział w polskim podziemiu. Po zakończeniu masowych wywózek funkcjonariusze NKWD pozostawili do swojej dyspozycji (do lata 1945 r.) jeden z oddziałów z pojedynczymi celami jako areszt śledczy. Następnie podobną funkcję ta część więzienia pełniła w ramach Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku.

Do śledczej części trafiali najgroźniejsi i najważniejsi w opinii UB więźniowie. Na miejscu poddawano ich brutalnym przesłuchaniom. Na terenie więzienia odbywały się również rozprawy sądów wojskowych, a na konspiratorach i żołnierzach podziemia niepodległościowego wykonywano wyroki śmierci.

Źródło: *Więzienie Karno-Śledcze w Białymstoku*. Cytat za: *Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956. Teka edukacyjna IPN. Karty*, Lublin 2015, nr 63.

Fragment B

“Kwatera „Ł” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach

Więźniów zamordowanych w Warszawie w wyniku zbrodni sądowych lub w trakcie śledztwa w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego pod osłoną nocy chowano z całą pewnością w dwóch miejscach. Do końca 1947 r. obok cmentarza przy ul. Wałbrzyskiej (Służew), następnie zaś, do poł. lat 50., w kwaterze „Ł” (na tzw. Łączce) Cmentarza Wojskowego na Powązkach. Zwłoki osób zmarłych w więzieniu na Rakowieckiej lub zamordowanych w wyniku tortur zakopywano także w innej części cmentarza, w kwaterze „F”.

Źródło: Kwatera „Ł” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Cytat za: *Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956. Teka edukacyjna IPN. Karty*, Lublin 2015, nr 69.

Przeanalizuj plakat (źródło A) i wyjaśnij jego przesłanie, odwołując się do elementów graficznych. Oceń, jaki charakter miał ten plakat.

Twoja odpowiedź

Wymień działania represyjne władz polskich wobec podziemia niepodległościowego.

Twoja odpowiedź

Przeanalizuj poniższe źródła i na ich podstawie wykonaj polecenia.

Źródło A

((Ostatecznie RJN zgodziła się na rokowania. Rząd na uchodźstwie wydał instrukcję, w której polecał ich uczestnikom wpłynąć na Sowietów, by zaniechali terroru i deportacji. Rozmowy miały się odbyć 28 marca, w jednej z willi w Pruszkowie. Sowietci obiecali podstawić później samolot, który zawiezie Polaków do Londynu na rozmowy z rządem.

Przywódcy podziemia przyjeżdżali do Pruszkowa 27 i 28 marca. Ostatecznie pojawiło się ich tam piętnastu. Wśród nich byli: gen. Okulicki, Jan Stanisław Jankowski, przewodniczący RJN Kazimierz Pużak, czy przedstawiciel ruchu ludowego Adam Bień. Gospodarze spotkania wszystkich zapakowali do samolotów, które jednak poleciały wprost do Moskwy, gdzie trafili do więzienia. Na pokładzie jeden z Sowietów rzucił: „A zabraliście Panowie w tę drogę garść ziemi ojczystej?”.

Źródło B

((Proces ten ma charakter polityczny. [...] Temu nikt nie może zaprzeczyć, nie mogą być przytoczone przeciwko temu żadne dowody, że polskie podziemie nie walczyło z Niemcami w ciągu pięciu lat [...]. Oskarżenie o współpracę z Niemcami jest gorsze niż [...] pozbawienie honoru. Ale, Panie prokuratorze, takie poważne oskarżenie – to [...] oskarżenie trzystu tysięcy żołnierzy Armii Krajowej [...].

Źródło C

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Na podstawie źródła A rozwiń skrótowiec RJN i wyjaśnij, co oznacza.

Podaj powszechnie stosowaną nazwę procesu sądowego, w czasie którego wygłoszono mowę cytowaną w źródle B. Podaj także pełną datę tego wydarzenia.

Na podstawie źródła A rozstrzygnij, czy wydarzenia przedstawione w źródle B i na fotografii ze źródła C były konsekwencją wydarzeń opisanych w źródle A. Uzasadnij odpowiedź.

Tak

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Represje i działania sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:

6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym obława augustowska);

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia postępowanie władz sowieckich i polskich władz komunistycznych z oddziałami AK oraz żołnierzami podziemia niepodległościowego;
- charakteryzuje skalę i metody represji stosowane wobec przedstawicieli Polskiego Państwa Podziemnego;
- przedstawia działania komunistów mające na celu pełne przejęcie władzy (referendum ludowe w 1946 r. i wybory do parlamentu w 1947 r.).

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Represje i działania sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Film” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Nauczyciel poleca uczniom przygotować prezentacje w oparciu o informacje zawarte w sekcji „Przeczytaj” oraz filmie, aby w fazie wstępnej przedstawić ją na forum klasy.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla temat i cele zajęć, następnie omawia planowany przebieg lekcji.

2. Raport z przygotowań. Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Uczniowie powinni wspomnieć o polityce mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej i roli polskich komunistów, Polsce w nowych granicach i przejmowaniu przez komunistów władzy.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentować swoją pracę przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko o niej dyskutują, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje.
2. Praca z drugim multimedialnym („Film + Sprawdź się”). Uczniowie zapoznają się z nagraniem. Klasa dzieli się na grupy do czterech osób. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń: opisuje największe akcje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wymierzone w polskie podziemie niepodległościowe (polecenie 2) oraz wymienia w odpowiedniej kolejności poszczególne etapy walki sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa z polskim podziemiem niepodległościowym i opozycją (polecenie 3). Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują swoje propozycje odpowiedzi. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
3. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel wyświetla najpierw treść ćwiczenia 1, a następnie 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”. Uczniowie rozwiązują je wspólnie na forum klasy.
4. Uczniowie w parach wykonują kolejne zadanie (ćwiczenie 3). Nauczyciel obserwuje postęp pracy i udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście ich realizacji następuje omówienie ewentualnych problemów z wykonaniem ćwiczeń i poleceń związanych z zamieszczonymi w e-materiale filmami, a także zadaniami w sekcji „Film + Sprawdź się”.
2. Na zakończenie prowadzący omawia przebieg zajęć i słownie ocenia pracę uczniów.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia 4 i 5 z sekcji „Film + Sprawdź się”.
2. (Dla uczniów chętnych) Wróć do materiału filmowego zamieszczonego w sekcji „Film” i wykonaj dołączone do niego polecenia.

Materiały pomocnicze:

T. Żenczykowski, *Polska Lubelska 1944*, Paryż 1987.

G. Motyka, *Na białych Polaków obława. Wojska NKWD w walce z polskim podziemiem 1944–1953*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2014.

R. Wnuk, *Antysowieckie podziemie estońskie, łotewskie, litewskie, ukraińskie, białoruskie i polskie. Zarys dziejów i próba porównania*, w: *Wojna po wojnie: Antysowieckie podziemie w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1953*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Gdańsk–Warszawa 2012.

M. Łatyński, *Nie paść na kolana. Szkice o opozycji lat czterdziestych*, Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Ossolineum, Wrocław 2002.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z nagraniami filmowymi, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.